

GEMEENTE ENSCHEDE

AFSTUDEERRAPPORT

EEN ONDERZOEK NAAR EEN TOEKOMSTBESTENDIGE

WIJKVERTEGENWOORDIGING

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING 3

DE BELEIDSCONTEXT 4

Participatieverordening	4
Actieplan samenlevingsgericht werken	5
Strategische opgave 'open enschede'	5

CONCLUSIES 6

Deelvraag 1	6
Deelvraag 2	7
Deelvraag 3	9
Centrale onderzoeksvraag	10

AANBEVELINGEN 12

INLEIDING

In de periode februari 2023 tot en met juni 2023 is er onderzoek gedaan naar **wijkvertegenwoordiging en de samenwerking met inwoners in de wijken van de gemeente Enschede**. In dit rapport worden de (beleids)context, conclusies en aanbevelingen beschreven. Voor de uitgebreid uitgewerkte onderzoeksopzet, resultaten en bijlagen wordt er verwezen naar het volledige onderzoeks- en adviesrapport inclusief bijlagen.

In de gemeente Enschede wordt al jaar en dag gewerkt met dorps- en wijkraden (hierna: 'wijkorganen'). Deze structurele vorm van wijkvertegenwoordiging staat onder druk in een snel veranderende samenleving die in steeds hogere mate individualiseert. Wijkorganen en de gemeente zien bewonersbetrokkenheid in de wijken teruglopen en samenwerking met inwoners met behulp van structurele en formele wijkorganen komt steeds meer onder druk te staan. In 10 wijken van de stad zijn er al geen wijkorganen meer.

Het onderzoek richt zich dan ook op de toekomst met als centrale onderzoeksvraag: *"Hoe kan de gemeente Enschede in samenwerking met inwoners een toekomstbestendige wijkvertegenwoordiging organiseren?"* Om een antwoord te vinden op de centrale onderzoeksvraag zijn er 14 interviews gehouden met medewerkers van de gemeente Enschede, wijkwerkers van andere gemeenten en drie experts op het gebied van participatie. Daarnaast is er literatuuronderzoek gedaan en is eerder uitgevoerd (enquête) onderzoek onder inwoners en ambtenaren uit de gemeente Enschede geanalyseerd.

Belangrijk: onder 'wijkvertegenwoordiging' wordt verstaan op welke wijze inwoners uit de wijken invloed en zeggenschap kunnen uitoefenen op de directe leefomgeving. De wijze waarop dit gebeurt is vaak via 'inwonerparticipatie' in de wijken en dorpen: de gemeente heeft een plan, project, visie of beleid en vraagt om de input van inwoners en partijen. Door deze directe relatie tussen beide begrippen in de praktijk én de focus bij interviews met respondenten op inwonerparticipatie worden termen soms naast elkaar- of door elkaar heen gebruikt.

Heeft u vragen over het onderzoek? Stuur dan een email naar: t.barendsen@enschede.nl

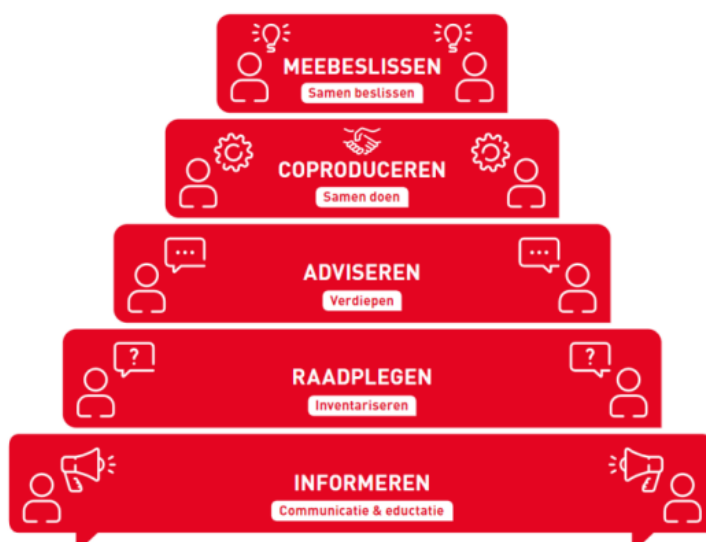

DE BELEIDSCONTEXT

Zoals geschetst in de inleiding heeft Enschede een lange historie van wijkvertegenwoordiging. Dit past bij de Enschedese kernwaarden en werkwijze. Deze werkwijze, ‘samenlevingsgericht werken’, stelt de inwoner en andere partijen uit de samenleving centraal en beoogt een sterke relatie met inwoners en partijen uit de samenleving. Hoe de gemeente ‘samenlevingsgericht’ werkt is vastgelegd in meerdere documenten. Met deze vastgelegde ambities timmert de gemeente Enschede al aan de weg. De voor het onderzoek meest relevante documenten staan hieronder uitgebreid toegelicht.

PARTICIPATIEVERORDENING

De Participatieverordening die op 11 maart 2022 is vastgesteld door de Gemeenteraad van Enschede schrijft voor hoe de gemeente omgaat met de verschillende vormen van participatie. Het doel van de Participatieverordening is: *“de kwaliteit van lokale democratische processen te vergroten, de relatie tussen gemeente en inwoners te versterken en helderheid te scheppen over proces en rolverdeling.”* In deze participatieverordening zijn de treden van de participatieladder opgenomen. De participatieladder of -trap is een bekend voorbeeld van een model die participatie verdeeld in niveaus. Het origineel is bedacht door Sherry Arnstein en gepubliceerd in 1969 (Arnstein’s Ladder of Citizens Participation). Door de gemeente Enschede wordt de hedendaagse versie¹ gebruikt (zie onderstaand). Deze versie verschilt inhoudelijk niet veel met die van Arnstein, maar is wat ingekort. In plaats van acht treden zijn het er tegenwoordig vijf. De participatieverordening schrijft voor wat de niveaus betekenen voor de ruimte voor inbreng van inwoners en partijen uit bijvoorbeeld de wijken. Hoe lager op de ladder, hoe minder ruimte voor inbreng er is.

¹ De afbeelding hierboven is van het Enschedese participatie- en communicatiebureau SIR.

ACTIEPLAN SAMENLEVINGSGERICHT WERKEN

Het actieplan heeft een aantal doelen, waaronder: *“het verkleinen van de afstand tussen inwoners en gemeente en het onderlinge vertrouwen vergroten; Duidelijkheid voor inwoners hoe ze meer invloed en zeggenschap op hun leefomgeving kunnen organiseren; Een stad zijn waar inwoners en gemeente elkaar beter weten te vinden, wat de leefbaarheid en energie in de stad ten goede komt; Dat participatie verweven is in het DNA van gemeente Enschede en vanzelfsprekend onderdeel uitmaakt van ons handelen.”* Door middel van de oprichting van een Participatieteam, het uitvoeren van meerdere projecten én het creëren van een vaste werkwijze voor participatie wordt er gewerkt om deze doelen te bereiken.

STRATEGISCHE OPGAVE ‘OPEN ENSCHEDE’

In de gemeentebegroting van 2023 is vastgelegd dat de gemeente Enschede vanuit de strategische opgave ‘Open Enschede’ zichzelf ziet en/of wilt ontwikkelen tot een responsieve en netwerkende overheid. Het werken aan samenwerking met én tussen inwoners op wijkniveau sluit hier bij aan. De strategische opgave zegt hierover het volgende: *“We staan open voor passende partners, soms interbestuurlijk dan weer met bedrijven, kennisinstellingen, organisaties en inwoners, ook concreet op wijkniveau. We werken aan gezamenlijke agenda’s en gedeeld eigenaarschap. Daarbij hebben we oog voor de vitaliteit en dynamiek uit de stad en benutten of ondersteunen de ideeën en kracht.”*

CONCLUSIES

In het onderzoek zijn drie deelvragen uitgewerkt om te komen tot een antwoord op de centrale onderzoeksvraag. Hieronder volgen eerst de conclusies per deelvraag, daarna volgt de conclusie op de centrale onderzoeksvraag.

DEELVRAAG 1

De eerste deelvraag luidt: “Welke inwoners, partijen en organisaties zijn van belang bij het organiseren van een toekomstbestendige wijkvertegenwoordiging?” Om een antwoord te vinden op deze deelvraag is er een actorenanalyse uitgevoerd. Hieronder volgt de conclusie op de deelvraag.

Er zijn veel partijen die een rol kunnen spelen bij een toekomstbestendige wijkvertegenwoordiging in Enschede. Van structurele en formele partijen als de Gemeenteraad en het College van B&W tot ondernemers en individuele inwoners die op structurele of incidentele basis invloed uitoefenen op hun (directe) leefomgeving. Gemeentelijke partijen, professionele partners en (on)georganiseerde partijen uit de samenleving acteren op meerdere niveaus, uiteenlopend van het structureel en formeel uitoefenen van invloed tot het informeel en incidenteel samenwerken in een wijk, buurt of straat. Daarnaast zoeken veel partijen afhankelijk van thema's samenwerking. Niet elke partij is structureel aanwezig en heeft bij alles een belang, maar partijen laten afhankelijk van relevantie, gebeurtenis, thema of locatie van zich horen. Wijkvertegenwoordiging maakt een ontwikkeling door. Van structurele en formele wijkorganen die spreken namens het algemeen belang van een wijk naar incidentele en vaak informele en meer individuele samenwerking op steeds kleinere schaalniveaus in bijvoorbeeld de buurt of de straat. In veel gevallen is hier dan ook niet te spreken over ‘wijkvertegenwoordiging’, maar eerder over ‘wijkparticipatie’. Het vertegenwoordigende element ontbreekt namelijk bij individuele en incidenteel uitoefenen van invloed op steeds kleinere schaalniveaus in bijvoorbeeld de buurt of straat.

“Ik zou het gewoon heel mooi vinden dat bij alle projecten die landen in een wijk er goed nagedacht moet worden over ‘hoe gaan we participatie hierin een rol geven’. Ik zou heel graag af willen van die echte wijkorganen, want dan wordt het zo’n kunstje waar je altijd langsgaat. Ik hoor links en rechts van inwoners dat ze zeggen, ‘maar wie zijn dat dan, ik heb die mensen nog nooit gesproken, die praten niet namens mij’.” (Respondent 2)

Op basis van interviews met respondenten komt duidelijk naar voren dat de verandering aan de kant van de gemeente zit en dat de gemeente veruit de belangrijkste partij is als het gaat om het organiseren van een toekomstbestendige situatie. Inwoners en partijen uit de wijken laten van zich horen als er iets speelt en zijn afhankelijk van energie actief. De gemeente heeft de macht en middelen om structureel in te zetten op participatie én te sturen op haar eigen handelen in relatie tot de samenwerking met inwoners en partijen uit de wijken. Daarnaast ook interne samenwerking en afstemming om ervoor te zorgen dat communicatie naar de buitenwereld soepel kan verlopen. Hier zit de grootste potentie voor de toekomst: niet als gemeente verwachten dat inwoners passen binnen de gemeentelijke systeemwereld, maar als gemeente meebewegen met de leefwereld. Investeren in het betrekken van inwoners en partijen uit de wijk bij gemeentelijke plannen, visies en beleid (inwonerparticipatie).

Daarnaast investeren in het zijn van een netwerkende organisatie die inwonersinitiatieven toejuicht en faciliteert (overheidsparticipatie). Dit vraagt een andere rol(opvatting) van de ambtelijke organisatie en bestuursorganen. Het belang hiervan wordt gezien door respondenten uit de ambtelijke organisatie en het belang hiervan is ook vastgelegd in gemeentelijk beleid (Strategische opgave 'Open Enschede', Participatieverordening en het Actieplan Samenlevingsgericht werken). De vertaalslag van beleid naar praktijk kwam meermaals terug in interviews met respondenten, maar het vraagt nog meer inspanning, middelen en tijd voor zowel bestuursorganen als de ambtelijke organisatie. Hoofdrospelers voor deze verandering van de huidige situatie naar een toekomstbestendige situatie zijn - op basis van gesprekken met respondenten uit de ambtelijke organisatie, externe wijkregisseurs en experts op het gebied van participatie - de Gemeenteraad, het College van B&W, Stadsdeelmanagement en het Fysiek Domein.

"Dit kun je er dus niet bij doen, en je kunt dit ook niet alleen maar doen door een visie op participatie of een participatiecode op papier hebt gezet. Dat is een papieren tijger, daar heb je niks aan. Het zit het in het doen, in het krijgen van kippenvel en knikkende knieën. Dat je echt denkt 'oeh, nou wordt het spannend...'. Dat zijn cruciale leermomenten. Dat kost dus gewoon moeite en tijd." (Respondent 10)

DEELVRAAG 2

De tweede deelvraag luidt: *"Hoe zien inwoners en onderdelen van de ambtelijke organisatie een toekomstbestendige wijkvertegenwoordiging voor zich"* Om een antwoord te vinden op deze deelvraag zijn interviews afgenomen onder ambtenaren van de gemeente Enschede, eerder uitgevoerde enquêtes onder inwoners van Enschede geanalyseerd en is er een literatuurstudie uitgevoerd. Hieronder volgt de conclusie op de deelvraag.

De mening van inwoners van Enschede is door middel van meerdere enquête-onderzoeken opgehaald. Een groep inwoners geeft aan dat ze waarde hechten aan wijkvertegenwoordiging en participatie in zijn algemeen. Thema's waar inwoners het liefst op meepraten zijn verkeer, veiligheid en leefbaarheid in de wijk. Deze thema's zien wijkregisseurs in hun werk ook het vaakst terugkomen: thema's die van invloed zijn op de directe leefomgeving van inwoners in de wijken. Inwoners oefenen het liefst invloed uit op onder andere de bovenstaande thema's in een mix van digitaal en fysiek op het schaalniveau van de wijk.

De groep inwoners die deze input heeft geleverd in eerdere onderzoeken is echter beperkt en niet representatief voor alle inwoners van Enschede. De groep wordt in onderzoeken vaak 'de usual suspects' genoemd. Mensen die structureel aangehaakt zijn en over veel onderwerpen willen meepraten. De literatuur wijst echter uit dat deze groep elk jaar krimpt en dat een andere groeiende groep inwoners de komende jaren dominant wordt. Deze groeiende groep inwoners is niet structureel aangehaakt en komt alleen in actie wanneer iets direct voor hun van belang is en het invloed heeft op de directe leefomgeving. Dit heeft een groot effect op de huidige werkwijze met structurele wijkorganen die het algemeen belang behartigen.

Dit komt ook naar voren in de uitdagingen waar bestaande wijkorganen voor staan: geen nieuwe aanwas, vaak weinig animo bij vergaderingen en op een goede dag alleen mensen die zich incidenteel willen inzetten. Een steeds groter wordende groep inwoners ziet wijkvertegenwoordiging dan ook niet structureel en op een abstract niveau, maar incidenteel en vaker kleinschalig: participatie dus.

Vanuit de ambtelijke organisatie komt een soortgelijke visie naar voren. Structurele wijkorganen die het algemeen belang van de wijk behartigen zouden niet meer van deze tijd zijn. Samenwerking met inwoners en partijen werkt het beste op een kleinschalig niveau, op incidentele basis en naar thema en urgentie. Dit gebeurt nu al in de wijken, maar hierin kan volgens ambtenaren meer geïnvesteerd worden bij met name fysieke projecten. Naast het investeren in het betrekken van inwoners en partijen bij fysieke projecten is het van belang dat er wordt geïnvesteerd in 'gelegenheidscollectieven' en initiatieven van inwoners en partijen uit de wijken en de stad als geheel. Ook moet er meer aandacht zijn voor digitale participatie om een grotere groep inwoners en partijen te kunnen bereiken. Hier wordt wel een kanttekening bij geplaatst door respondenten: digitale participatie kan goed werken voor digitaal vaardige inwoners, maar in wijken waar bijvoorbeeld laaggeletterdheid een groot thema is blijft het lastig om mensen via bijvoorbeeld een digitaal platform te bereiken. Digitale participatie is geen wondermiddel, maar maakt onderdeel uit van een breder pakket aan instrumenten.

Waar veel respondenten kansen in zien is het investeren in 'leren'. Ambtenaren, raadsleden en wethouders moeten leren participeren. Het leren werken met de reeds vastgestelde Participatieverordening, maar ook het leren communiceren als persoonlijke competentie. Deze competentie is buiten Stadsdeelmanagement om nog lang niet breed genoeg gedeeld in ambtelijke organisatie, aldus respondenten. Samenwerking met inwoners en partijen en het ophalen van hun visie kan spannend zijn en wordt soms nog als obstakel gezien bij de uitvoering van beleid, maar in de praktijk levert het volgens ambtenaren uit zowel het Fysieke Domein als Stadsdeelmanagement juist veel op.

"Ik vind echt dat die forse investering aan de voorkant een meerwaarde voor niet alleen het werk, maar ook in de verhouding tussen de burger en de overheid. Ik vind dat wel echt een hele grote verbetering."
(Respondent 13)

DEELVRAAG 3

De derde deelvraag luidt: “Welke mogelijk toepasbare (inter)nationale voorbeelden van wijkvertegenwoordiging zijn er?” Om een antwoord te vinden op deze deelvraag is er deskresearch uitgevoerd en zijn er in verschillende interviews met zowel in- als externe ambtenaren en experts op het gebied van participatie voorbeelden opgehaald. Hieronder volgt de conclusie op de deelvraag.

Tijdens interviews met respondenten en het uitvoeren van deskresearch zijn er veel goede voorbeelden van wijkvertegenwoordiging genoemd en voorbij gekomen. Voorbeelden uit Zutphen en Haarlem, maar ook uit een stad als Seattle. Digitale voorbeelden van wijkvertegenwoordiging, fysieke voorbeelden en voorbeelden waar een combinatie van beide is toegepast. De digitale component wordt zoals eerder genoemd steeds belangrijker, maar is enkel een instrument en moet niet heilig verklaard worden. Het is een van de tools om mogelijk een grotere groep inwoners te bereiken, maar niet meer dan dat. Wat de voorbeelden met elkaar gemeen hebben zijn een aantal voorwaarden: zeggenschap, gelijkwaardigheid tussen partijen en eigenaarschap.

Een van die voorbeelden komt uit Enschede zelf: het maken van wijkverkeersplannen. Een respondent uit het Fysieke Domein opperde dit voorbeeld als een werkwijze voor de toekomst waar zowel de gemeente en inwoners en partijen die hebben samengewerkt na afloop tevreden waren met de uitkomsten en het proces.

“De mensen zien het allereerst als hun plan en gaan het ook verdedigen naar anderen toe, waarom daar voor gekozen is. Normaal gesproken als er iets gebeurd moet je het als gemeente verdedigen en hoor je alleen maar de mensen die tegen zijn. (...) Dat is het grote voordeel. Plus het feit dat je op het moment van uitvoering overgaat en je zegt, ‘nou dit is overgenomen uit jullie wijkverkeersplan’, dan ontstaat er eigenlijk geen discussie en zegt men ‘nee, dat is prima’. Het uitvoeringsproces is dan kinderspel.” (Respondent 13)

Er wordt in Enschede dus al hard gewerkt aan nieuwe vormen van samenwerking die potentie hebben voor de toekomst, maar het vraagt vooral investering en tijd om er nog meer op te kunnen focussen en te kunnen leren van dingen die goed of fout gaan. Enschede is al een stuk verder dan veel andere gemeenten, maar de uitdagingen die er liggen zijn complex en zijn niet binnen een dag of met een korte termijn ingreep opgelost. Alleen door voor langere periodes te investeren en te leren van de dagelijkse voorbeelden die er zijn kan de gemeente in samenwerking met inwoners en partijen uit de wijk aan de weg timmeren. Veel van de voorbeelden zijn arbeidsintensief in het begin, bijvoorbeeld de wijkaanpak met een ‘gedragen-plan-dag’ in Haarlem. Respondenten zien dit wel als de enige weg voorwaarts om niet alleen goede input op te halen en draagvlak te creëren, maar ook om te werken aan herstel in het vertrouwen en de relatie tussen inwoners en de overheid.

“Het was echt onder het nulpunt dat vertrouwen in de instanties en dat zit nu op 45% ofzo en het is in Haarlem gemiddeld 35%, dus we zitten daar nu echt serieus boven. Dat lukt dus wel, maar we doen echt helemaal geen gekke dingen.” (Respondent 7)

Voorbeelden zijn er dus genoeg op nationaal en internationaal niveau, maar voor goede voorbeelden die werken in de Enschedese praktijk hoeft er niet naar buiten de gemeente gekeken te worden. Er gebeurt van alles, ook met oog voor de belangrijke voorwaarden zeggenschap, eigenaarschap en gelijkwaardigheid.

“Dat eigenaarschap zit ‘m in trots en mogen meebeslissen. Dat je tegen je kleinkinderen kan zeggen ‘kijk, dit is dus ook voor een stukje van mij’. Zodra het groot en abstract wordt: de gemeente, Overijssel, Nederland, Europa... Ja... Dat is heel moeilijk om daar mede-eigenaarschap bij te voelen. Dan kom je dus ook bij groter denken en kleiner DOEN. Dat doen is echt het allerbelangrijkste. Dat daar de sleutel zit in het nieuwe organiseren.” (Respondent 10)

CENTRALE ONDERZOEKSVRAAG

Met de beantwoording van de deelvragen kan ook de centrale onderzoeksvraag worden beantwoord. De centrale onderzoeksvraag luidt: *“Hoe kan de gemeente Enschede in samenwerking met inwoners een toekomstbestendige wijkvertegenwoordiging organiseren?”* Hieronder volgt de beantwoording van de centrale onderzoeksvraag.

De huidige situatie waar wijkvertegenwoordiging voor een groot deel berust op structurele en formele wijkorganen is op basis van dit onderzoek niet toekomstbestendig. Dit geldt niet alleen voor de gemeente Enschede, maar dit thema speelt in veel gemeenten in Nederland. Veel wijkorganen die er zijn merken dit ook en zien het animo van wijkbewoners teruglopen. Structurele betrokkenheid van inwoners en partijen ontbreekt steeds meer. Een groeiende groep inwoners ziet enkel het belang van samenwerking met formele instanties als de gemeente wanneer zij er zelf een direct belang bij hebben en het zicht- en voelbare gevolgen heeft voor de directe leefomgeving. Incidenteel samenwerken rondom specifieke thema's, gebeurtenissen en vraagstukken op een zo klein mogelijke schaal. Participatie in de wijk, maar liever nog in de straat. Hoe dichterbij inwoners een vraagstuk komt, hoe meer inwoners het belang zien om van zich te laten horen of zich te verenigen rondom een urgent vraagstuk. Energie en de behoefte van inwoners zal in de toekomst leidend moeten zijn. Niet de focus op het vormen van een dekkend systeem van vertegenwoordigende organen, maar investeren in de samenwerking met (individuele) inwoners en partijen bij bijvoorbeeld projecten. Dit vraagt om inspanningen zodat er stap voor stap gewerkt kan worden aan een situatie die wel toekomstbestendig is.

Bestaande wijkorganen kunnen nog steeds een rol vervullen binnen de participatieopgave in de gemeente, maar de focus voor de toekomst zal op basis van dit onderzoek uit moeten gaan naar brede participatie in de wijken. Voorbeelden van deze manier van werken zijn er internationaal, nationaal én lokaal. In Enschede wordt er al aan de weg getimmerd, ligt er een basis van beleid die het belang van deze ontwikkeling onderschrijft en wordt dit beleid ook al uitgevoerd. Van het gezamenlijk ontwerpen van plannen en visies tot ook de uitvoering van plannen en visies bij mensen voor de deur. Een groeiende groep inwoners is niet meer warm te krijgen voor alleen het geven van een mening, maar komt pas in actie als er ook daadwerkelijk invloed uitgeoefend kan worden.

Hier ligt een belangrijke rol voor de Gemeenteraad als kaderstellend bestuursorgaan: hoeveel ruimte krijgen inwoners om invloed uit te oefenen op de (directe) leefomgeving en wat zijn eisen die gesteld worden aan participatieprocessen?

Het komen tot een toekomstbestendige situatie vraagt dus om aandacht voor samenwerking en investeringen in de samenwerking met inwoners en partijen in de wijken. Deze investeringen zitten in de eerste plaats binnen de gemeentelijke organisatie zelf. Belangrijke partijen waarmee samengewerkt kan worden zijn er namelijk genoeg, maar de gemeente kan niet direct sturen op al deze partijen. De gemeente kan wel in zichzelf investeren door vanuit bestuursorganen meer tijd en middelen vrij te maken voor deze samenwerking met inwoners en partijen in de wijken. Van investeren in het leren samenwerken voor de persoonlijke- en professionele ontwikkeling van ambtenaren tot het vrij maken van tijd en geld in projecten en processen om de samenwerking ook in de praktijk te brengen en de vruchten ervan te kunnen plukken.

Inwoners en partijen uit de wijk maken participatietrajecten en gebeurtenissen misschien maar een paar keer in het leven mee, maar als gemeente hoort het bij de dagelijkse werkzaamheden. De ambtelijke organisatie moet hier dan wel voldoende in worden ondersteund en de kans krijgen om ook daadwerkelijk te leren van de praktijk. De wil om te leren is er ook. Ambities zijn er en staan ook op papier, maar de vertaalslag naar de praktijk verdient meer aandacht. Het vraagt een andere mindset en werkwijze om samenlevingsgericht werken daadwerkelijk een stap verder te brengen en deze werkwijze ook gemeengoed te maken binnen de gehele organisatie. Dalend vertrouwen in de overheid is een bekend gegeven. Alleen door te investeren in de organisatie en ontwikkeling van de organisatie als netwerkende, faciliterende en samenlevingsgerichte gemeente kan aan dit vertrouwen worden gewerkt.

AANBEVELINGEN

Op basis van de onderzoeksresultaten en de conclusies worden een aantal aanbevelingen aan de Gemeente Enschede gedaan. Deze aanbevelingen zijn hieronder benoemd en toegelicht.

Het faciliteren van gelegenheidscollectieven in wijken zonder vertegenwoordiging

Een groeiende groep inwoners voelt zich niet vertegenwoordigd door wijkorganen en veel wijkorganen merken dit in de dalende structurele betrokkenheid van inwoners. Structurele betrokkenheid maakt plaats voor incidentele betrokkenheid rondom specifieke thema's en gebeurtenissen die spelen in de directe leefomgeving in de wijken. Aanbevolen wordt om in wijken waar geen wijkorgaan is gelegenheidscollectieven te faciliteren en waar nodig financieel te ondersteunen uit werkbudget van Stadsdeelmanagement. Deze gelegenheidscollectieven ontstaan afhankelijk van energie in een wijk en houden mogelijk ook weer op te bestaan wanneer urgentie verdwijnt of een probleem is opgelost. Dit moet niet worden gezien als een probleem (een dekkend systeem van structurele organen ontbreekt namelijk), maar worden geaccepteerd gezien de inmiddels bekende veranderingen in de samenleving.

Experimenteren met nieuwe vormen van wijkvertegenwoordiging

Inwoners en onderdelen van de ambtelijke organisatie hebben steeds minder affiniteit bij het systeem van structurele wijkvertegenwoordiging met wijkorganen die het algemeen belang van een wijk vertegenwoordigen. In veel – maar niet alle – wijken en dorpen van de gemeente staat het systeem hierdoor onder druk. Aanbevolen wordt om in de wijken waar dit systeem onder druk staat en wijkorganen dreigen om te vallen Stadsdeelmanagement en wijkorganen te laten experimenteren met nieuwe vormen van wijkvertegenwoordiging. Voorbeelden hiervan zijn het werken met 'Buurtmakers', Wijkplatforms en -netwerken. Dergelijke vormen bieden kansen voor meer incidentele en bredere samenwerking in wijken, maar wel vanuit een structureel aanwezige kern van betrokken wijkbewoners.

Van wijkvertegenwoordiging naar kleinschalige participatie

Het element van vertegenwoordiging in de wijken kan steeds minder op interesse rekenen van inwoners. Een groeiende groep inwoners levert liever op individuele titel inbreng over thema's die spelen in directe leefomgeving. Deze gaan vaak over zaken met een fysiek aspect in de openbare ruimte. Om aan deze groeiende behoefte tegemoet te komen wordt er aanbevolen te investeren in participatie bij projecten op een zo kleinschalig niveau (bijvoorbeeld de straat of buurt). Ook wordt er aanbevolen hierbij een combinatie van fysieke- en digitale participatie aan te bieden. Niet alleen informeren, raadplegen of adviseren, maar coproduceren vanuit een gelijkwaardig proces met gedeeld zeggenschap om eigenaarschap te kunnen laten ontstaan. Is deze mogelijkheid er niet? Communiceer dan vooral duidelijk met inwoners en belanghebbende partijen, maar begin niet aan grote participatietrajecten waar echte invloed van inwoners uitblijft.

Investeren in het zijn van een netwerkende en responsieve organisatie (Open Enschede)

De grootste uitdaging voor de toekomst zit in communicatie tussen ambtenaren en inwoners. Inwoners zijn mondiger dan vroeger en het vertrouwen in formele instanties als de gemeente is laag. Het communiceren met (individuele) inwoners wordt hierdoor steeds belangrijker en is een onmisbare vaardigheid voor ambtenaren nu én in de toekomst. De vaardigheid van het goed en duidelijk communiceren met oog voor de relatie is alleen nog niet organisatie breed aanwezig. Met name binnen vak afdelingen is er veel inhoudelijke kennis, maar ontbreekt het soms nog in communicatieve vaardigheden. De wil om te leren is er binnen de ambtelijke organisatie, maar dit gaat niet vanzelf. Er wordt ook al op ingezet – bijvoorbeeld met het programma 'Direct Duidelijk' – maar dit kan nog meer. Aanbevolen is dan ook om te investeren in de leermogelijkheden van communicatieve vaardigheden - zogeheten 'soft skills' - voor ambtenaren. Dit kan bijvoorbeeld door een verplicht trainingsprogramma aan te bieden aan ambtenaren wat jaarlijks moet worden behaald net als bij de trainingen 'Veilig Werken'. Daarnaast zou het aanbod gericht op het ontwikkelen van soft skills in de Enschedese School kunnen worden verbreed. Afsluitend zijn er de mogelijkheden om in de selectieprocedure meer te kijken naar sociale- en communicatieve vaardigheden van aspirant ambtenaren én in het inwerkprogramma een verplicht aantal cursussen en trainingen te geven (bijvoorbeeld Factor C en dergelijke).

Meer focus op kwaliteit van het democratisch proces, minder op inhoudelijke details

De Gemeenteraad heeft als kadersteller een hele belangrijke rol. Aanbevolen wordt om bij het kaderstellen minder te focussen op details op inhoud, maar meer op de kwaliteit van het democratisch proces. Vragen over wie er gesproken moet worden, welk participatieniveau haalbaar is en wat er gebeurt met de resultaten zijn hierbij belangrijke vragen. Deze bieden niet alleen duidelijkheid aan inwoners die betrokken worden, maar ook houvast voor de ambtelijke organisatie. Van tevoren is duidelijk wat de proceskaders zijn en niet vooral alleen wat er inhoudelijk mogelijk is. Participatie is voor een groeiende groep inwoners namelijk pas interessant wanneer er ook daadwerkelijk invloed uitgeoefend kan worden op inhoud, maar te strakke inhoudelijke kaders kunnen dit in de weg staan.

Aanvullend onderzoek: de vertaalslag van beleid naar praktijk is onvoldoende

Tijdens de interviews is er veel opgehaald over zaken die misgaan bij het projectmatig werken, het communiceren met- en participeren van inwoners bij projecten en de invloed van een gebrek aan interne afstemming en communicatie van een strategisch- naar operationeel niveau op de uitvoering van projecten. Vanwege de grote hoeveelheid aan projecten die door de gemeentelijke organisatie wordt uitgevoerd en het belang hiervan voor de samenleving wordt er aanbevolen aanvullend onderzoek te doen naar deze eerder genoemde aspecten. Dit onderzoek zou kunnen worden uitgevoerd door het Participatieteam als kartrekker van het Actieplan Samenlevingsgericht werken.

Teksten Toon Barendsen – Afstudeeronderzoek
(Gemeente Enschede & Saxion Deventer)

Datum 12 juni 2023

Aan dit document kunnen geen rechten worden ontleend

ENSCHUDE